

Eurytmi, en synliggjøring av naturens krefter og menneskets kulturelle spor, synlig språk og synlig sang

Steiner hadde store forhåpninger og en dyp tillit til impulsen eurytmi.

Tekst GUDRUN SANDEN

Eurytmi er så vel en vei for tanken som for de skapende krefter i mennesket som knytter oss til de skapende og strukturerende kreftene i universet. Eurytmi er en levende og individualisert forbindelse mellom mikro- og makrokosmos. Rudolf Steiner holdt innlednings- taler til hundrevis av forestillinger, laget plakater, lot seg intervju, satte inn annonser, slik viste han, på en rikholdig måte, samtiden og oss hvor mye han la i denne impulsen.

Naturkreftene, elementene, jord, ild, luft og vann, menneskets kulturuttrykk, musikk, språk, sjelelige stemninger, farger, dyrekretsens formende krefter og planetenes bevegelser, alt skulle uttrykkes i eurytmien. Den menneskelige skikkelsen skal bevege seg som om den er ren livsenergi, skapende livskraft. Steiner kaller det «de eteriske kreftene», og beskriver dem som både livgivende og formende. På denne måten, som noe som er løftet inn i en letthet, som kan bevege seg flytende, som en beveget skulptur, med klang og intonasjon i musklene, en energi som bære kroppen og styrker den utover alderdomsprosessen. Dette er blant beskrivelsene han gir. Derfor ønsker han det også som fag i steinerskolene, fordi eurytmien gir en livsstyrkende kraft til kroppen og en dyp evne til å lytte, til å danne fellesskap.

Gudrun Sanden

Eurytmi

Eurytmi, som vi kjenner det i dag, er utviklet gjennom arbeidet til Rudolf Steiner fra 1912. Det er et felt som spenner over scenekunst, pedagogikk og sosiale- og terapeutiske arbeidsområder. Alle som har blitt berørt av dette faget, på godt og på vondt, vil sikkert beskrive det på ulike måter. Dette blir min beskrivelse, av et fagområde jeg elsker og har vært en del av fra jeg var 5 år. Mitt forhold til det er i stadig utvikling og endring, det er preget av undring, nysgjerrighet, glede, takknemlighet og fortvilelse, det vil nok fortsette slik så lenge jeg puster. Teksten kan selvfølgelig ikke dekke alt, likevel håper jeg den gir et levende og nyansert bilde. Vekker det lesernes

nysgjerrighet, er mye oppnådd, det er et mangfold av områder til fordypning og videreutvikling.

I hvilken kontekst står så eurytmien?

For meg står den i strømmen av all scenekunst, den kan vi lede tilbake til teaterhistoriens begynnelse, det gamle Hellas. I det *amfiet* oppstod, ble sirkelen utvidet og forvandlet fra en ren seremoniell, kultisk hendelse, knyttet til livets og årstidernes viktige ritualer, til å gjelde et publikum. Den todelte seremonien, de utførende og den store helhetlige eller guddommelige bevissthet som lå til grunn for ritualene, ble til en treklang. En likeverdig hendelse mellom de mottagende, de utførende og de inspirerende guddommelige krefter. I et ritual er alle aktive, også de som av ulike grunner deltar sittende omkring sirkelen. Det er de også i treklangen ved *amfiet*. Når teateret utvikles, er publikum en helt nødvendig deltakende tredje part. For dem blir det hele fremført, til vekst og forvandling ble hele samfunnet samlet til store festivaler der tragedier, komedier og satiriske spill ble vist. Stykkene tjente til katarsis, dyp renelse og personlig vekst hos tilskuerne.

Dette øyeblikket i vår kulturhistorie er på mange måter også eurytmiens vugge. Selv om fødselen fant sted mer enn 2000 år senere. Ordet eurytmi kommer fra gammelgresk, forstavelen EU, beskriver noe som er fullkomment og som gjennom dette kan hvile i seg selv. Rytme beskriver alt som lever, alt som lever, har en rytme, en bevegelse som gjentar seg uten å være metrisk. Ordet eurytmi har også blitt brukt i kunstestetikken for å beskrive den indre aktivitet vi utfører når vi ser en fullkommen bue, et himmelhvelv, den menneskelige skikkelsen eller søker å skape indre balanse og harmoni.

Rundt 1900 var det mange som søkte et nært forhold til naturen, både i egenskap av kunstnere og som livsstil. Da var også eurytmi et ord brukt for beskrivelse av flere gruppers søken etter et naturlig bevegelsesuttrykk. Dette har eurytmisten Hans Fors utdypet i sin bok, hvor han plasserer eurytmien inn i en dansehistorisk kontekst:¹

Jugendstilen hentet former fra planteriket, dansere søkte en naturlig måte å bevege kroppen på. Flere søkte et nært og vitalt forhold mellom mennesket og naturen. Eva Lunder viser i sin bok *Alliterasjon* til uttalelser av Rudolf Steiner som viser et ønske om at mennesker skal oppleve naturkreftene når de ser eurytmi.

Utviklingen av Eurytmien

Når vi ser tilbake på utviklingen av eurytmien, kan vi oppdage noe interessant. Det begynte med 3 kvinner, i ulik alder, en 16 år gammel pike som tar sin første utdanning, en 33 år gammel russisk jurist, samt en kvinne i 20 årene med klassisk dannelse. De bodde på ulike steder og ble ført inn i eurytmien individuelt og på helt ulike måter. En skulle studere anatomi, gresk maleri og skulptur, deretter blir hun oppfordret til å leve seg inn i naturen og omsette alt hun ser og føler i naturen til bevegelse. Det blir beskrevet landskap, skyer, trær, gjetere, mørke huler, grener og spindelvev som skal skyves unna og så videre. Hver bevegelse hun skulle øve seg på, hadde som forbilde en naturbeskrivelse eller historie. Hun fikk noen få anvisninger og skulle så arbeide med dette over lang tid, deretter ble det vist frem og bejaet. Den modne 33-årige kvinnen med livserfaring og et utviklet, fargerikt og nyansert følelsesliv, ble undervist helt kontrært. For henne var det de konkrete ytre bevegelser som ble veien inn i eurytmien. Slik vi forstår det fra hennes selvbiografi, var det en selvfølge at bevegelsene var fylt med opplevelse. Den tredje pioneren ble introdusert for stjernehimmelens med dyrekretsens formasjoner og planetenes bevegelser. Så helt fra begynnelsen stod det individuelle og personlige sentralt.

Hva skjedde med det individuelle?

I tiden etter Steiners død i 1925 og frem til Marie Steiner døde 1945, ble det arbeidet med eurytmi på flere steder i Europa, Skandinavia, og USA. De ulike impulsene og adskillelsen gjennom 2. verdenskrig gjorde at samarbeid til tider

Gudrun Sanden på scenen

var umulig eller krevende. Etter motsetningsfulle år oppsto det en impuls om å samle og sammenfatte anvisingene som var gitt, til en mer enhetlig utforming. Verket: «Die Entstehung und Entwicklung der Eurythmie» (Eurytmiens oppståen og utvikling) har ved siden av to rekker med foredrag, der den ene knyttet til «eurytmi som synlig språk», den andre: «eurytmi som synlig sang», vært felles kilder gjennom årene.

Det kom etterhånden flere biografier fra pionerene, det som imidlertid etter hvert ble tydelig, var at flere hadde helt ulik opplevelse og forståelse av de samme grunnelementene. Derfor oppstod det et ønske om å gå inn i pionerfasen på nytt. Martina Maria Sam² og Stefan Hasler³ har i løpet av de siste årene gått gjennom alle notater og skisser som har blitt funnet. Gjennom denne grundige forskningen ble det tydelig at eurytmien oppstod i en seminaristisk og utforskende atmosfære. Dette har ført til at et helt nytt bilde av pionerfasen er blitt tilgjengelig. Det har ført til

nyutgivelser av grunnbøkene, der alle notiser er tatt med. I tillegg utgis også alle introduksjonene Rudolf Steiner holdt. Et helt nytt, levende og hjertevart bilde av eurytmien kommer gjennom dette grundige arbeidet til uttrykk.

Søken etter adekvate uttrykk

I alle år har det selvfølgelig blitt søkt etter personlige og nye uttrykk innenfor eurytmien. Derfor har det ofte vært motsetninger mellom de mer klassiske og de mer eksperimentelle utføringene. Dette ser vi i alle kunstretninger. Før de nye utgivelsene hadde det allerede utviklet seg store faggrupper der forskning sto sterkt. Ved siden av Goetheanum som alltid har vært et samlingspunkt, har Alanus universitet løftet eurytmiutdanningen inn i en form som har gitt Bachelor- og Mastergrad innen alle eurytmiens retninger, scene, pedagogikk, terapi og sosialt arbeid. Dette har hatt store ringvirkninger i de fleste land. Det er også dukket opp nye former for utdanninger, i

1. Hans Fors: *Geschichte der Eurythmie im tanzhistorischen Kontext 1911–1930*

2. Martina Maria Sam, født i Hornbach, Tyskland, tok doktorgraden om Faust. Har vært redaktør for Rudolf Steiners Samlede verk. I årene 2000 til 2012 var hun leder av Sektion für schöne Wissenschaften ved Goetheanum. Hun er i dag aktiv som foredragsholder, skribent og redigering av Rudolf Steiners brev, samt forskning på Rudolf Steiners biografi.

3. Stefan Hasler. Vokste opp ved Bodensjøen, utdannet pianist, dirigent og eurytmist. Aktiv ved Waldorfskolen Hamburg-Wandsbek, Eurytmiskolen og Eurytmiteateret i Hamburg, professor ved Alanus-universitetet, siden 2015 leder av Seksjonen ved Goetheanum. Medlem av Vorstand i Det allmenne antroposofiske selskap siden 2024.

tillegg bøker fra aktive forskere på alle felt.

Eurytmien som kunstpedagogikk i skolen

For meg var det en viktig endring i møtet med eurytmien da jeg tok inn over meg dybden i forstavelen EU. Dette trygget meg i min kunstestetiske, så vel som min pedagogiske eurytmigjerning. Her blir det tydelig at eurytmien blir et møte med meg selv og et middel til å delta i en sosial skulptur. Når bevegelsen springer ut av mitt eget sentrum, gjennomstrømmes kroppen av livskraft og blir del av en sosial skulptur. Jeg møter meg selv på mitt dypeste og reneste, og kan i dette feltet møte mine andre og omgivelsen. Eurytmien bruker de reneste skapende livskreftene som uttrykksmiddel for klang, språk, musikk og naturkrefter, slik Østen har brukt det i sine bevegelsestradisjoner gjennom historien til kontemplasjon, helse og balanse.

Vi mennesker meddeler oss, synger, taler, gestikulerer og danser, hele livet uttrykkes gjennom vår skikkelse. Synlig språk inneholder stemning, tonefall, bilder, følelser, ordene og lydene. Ved å gå til de første oppfordringene til Steiner, er det tydelig at stemningen, melodien og rytmen i en setning er det viktigste. Når små barn lærer å snakke, er det også det første vi hører, først etter en god stund kommer ordene.

Språket består av vokaler og konsonanter, støtlyder, blåselyder, bølge- og sitrelyd. Vi synger på vokalene og former dem gjennom konsonantene. En støtlyd gir meg et tydeligere forhold til meg selv, vi knytter den i eurytmien til elementet jord, en blåselyd gir meg et forhold til ytterverdenen, vi knytter den til elementet ild. L og R, som er alene i sine lydgrupper, er forvandlende prosesser som virker harmoniserende og forløsende på min organisme. Alle disse kreftene kan vi finne i naturen. Eurytmien kan på en slik måte forankre oss i hverdagen, der jeg med min intensjon, mine følelser, livskrefter og skikkelse er aktiv og medskapende.

Gjennom å bruke sansene forankrer den enkelte eurytmien til livet. Det er uendelige muligheter

for faget i skolen. Å bruke eurytmi i naturgeografi, kjenne på egen kropp hvordan jeg begynner som ildsprutendene magma, for å stivne til lava som kan være porøs for så å bli fast stein. Eller gå fra et levende dyr, gjennom en endrende prosess til kalkstein. Jeg kan også være en stor eik, som brenner opp og transformeres til gass. Lyden L, som likner vannet som alltid strømmer og er livgivende, fra treets røtter gjennom stammen til bladene, og gis som lett damp til omgivelsen, før det igjen blir vann. Et evig kretsløp. Denne bevegelsen og transformasjonen bruker vi ofte og ser den som tillitsskapende og harmoniserende. Lyden R, forbinder vi med luftens lekende kretsløp, som kan ta alle former. Kreftene i ordene, diktene kan uttrykkes i bevegelsesformer i rommet, slik kommer både bilde, rytme, rim og klang frem.

Også i musikken er det store krefter og sjellege bevegelser som forbinder oss med det menneskeskapte og gir kraft og styrke til å stå i livet. Melodiens bølgende bevegelse, harmoniens dur og moll, motsetninger og likheter, takt som former, rytme som lekende beveger seg frem, og de konkrete tonenes og intervallenes lovmessigheter. Likeså intensjonen i musikken, gjennom motivenes sammenheng og samvirke. Musikken har struktur og bevegelse i en stor variasjon, her kan det finnes noe for alle spenninger i livet. Musikken både griper oss og gir oss frirom til å møte det egne selvet.

Kort om eget møte med sentrale eurytmipedagoger i Norge

Ved Steinerskolen på Hovseter, har en av pionerene fra tiden med Marie Steiner, Meta Werner Aukrust (1907–1999) hatt et langt yrkesliv. Timene med henne og pianist/komponist Didrik Smit huskes med varme. Der hadde også Eva Lunde (1914–2015) barneeurytmi og helseeurytmi, hun startet også eurytmiutdannelsen i Moss. Timene med barneeurytmi med Eva var rene eventyr, det vrimlet med bukker, engler, gnomer, kjerringer og tusser. Margot Ada Bryn

(1917–2009) var en høyt elsket og meget elskverdig lærer, hun strødde tryllestøv over timene med sitt milde smil. Ellers var Sølvi Sørum og Gert Amundin i mange år med på å bære eurytmien i skolene rundt Oslo. Noen nevnt av mange gode pedagoger.

Eva Lunde startet eurytmiutdanning i Moss

Min yrkesvei som sceneeurytmist

Etter en fargerik eurytmiutdanning, først i Norge med Eva Lunde og Jürgen Kraft, gikk min reise til Järna, der Gjertrud Kingborg, med lydeurytmi og Renate Zeiher, med toneeurytmi, hadde vært de bærende i mange år. Rundt seg hadde de samlet en yngre generasjon samt mange flotte gjestelærere. Alt i alt ledet et stort kollegium min klasse til diplomavslutning i 1988. Etter en sommer med «Ildfuglen» og Christian Høgsberg i Århus, førte livet meg til Dornach og Goetheanum. Det ble i alt 11 år som sceneeurytmist, kursholder og dosent ved flere kunstutdanninger som på den tiden var knyttet til Goetheanum.

Ved siden av et stort antall flotte kolleger var jeg så heldig å ha et tett og meget betydningsfylt samarbeid med to av pionerene fra Steiners tid. Elene Zuccoli (1901–1996) og Maria Jenny Schuster (1907–2008). Min aller viktigste lærdom fra dem var å styrke det individuelle, samt å utføre alt med en tydelig intensjon. «Alt er lov, hvis du vet hvorfor» Var svaret Elene Zuccoli ga meg en gang hun ville se et dikt jeg arbeidet med, og jeg spurte om jeg kunne gjøre det slik jeg gjorde.

Elena Zuccoli var en stor elsker av frihet og grundig arbeid, hun omarbeidet koreografier og skapte nytt og oppdaget nytt etter å ha passert 90. Råd jeg fikk var: tegn diktet, lytt til tonefallet du ville bruke om du skulle si det, det er nøklene til utformingen av geberdene. «Bare så mye bevegelse i skikkelsen som stavelsene i teksten har, aldri mer, og ingen ubevisste mellombevegelser».

Hver gang du leser, kjenn eurytmifigurenes farge i kroppen, selv når du leser aviser! Hun var lysende, streng, våken, alltid i utvikling og høyst levende denne kunstnerinnen, som var både maler og eurytmist. Med sitt Finlandssvenske og Italienske opphav hadde hun kraft, en intens livsglede og temperament.

Maria var annerledes, en vakker og kultivert fremtoning, med en overraskende tordnende stemme under prøvene hvis uttrykket ble borte i famlende grubling. Balansert av en like ivrig jubel og begeistring når det vistes. Hun var en krevende og helt nødvendig lærer som jeg hentet til utallige enetimer for å komme til kjernen av eurytmien. Hennes kommentar var ofte «Dere må dyrke individualitetene deres, det fikk vi alltid høre.» «Der Doktor», slik omtale de eldre eurytmistene Rudolf Steiner, «var en wiener som fremelsket det individuelle. Det må dere ikke miste».

For meg står disse to som lysende søyler og minner meg på hvor viktig den individuelle kjernen, vårt «jeg», er i arbeidet Rudolf Steiner har nedlagt. Mennesket som åndsvesen, beboer av egen skikkelse, aktiv og endrende i sin biografi, i samfunnet og kulturlivet. Mennesket med frihet til å forvandle og skape og en fremtid med vekst og transformasjon. Dette ønsker og håper jeg for eurytmiens og antroposofiens fremtid. Være skapende og velge «jeg» som sentrum.